

Tezkire-i Şeyh Safî'deki *-A ér-* Odaksıl Şimdiki Zaman İşaretleyicisi*

Feyza Tokat**

Öz

Türkçedeki odaksıl şimdiki zaman *-(ı)yor* ekinin, *yorı-* “yürümek” tasvir fiilinin *yorır* geniş zaman çekiminden hece yutumu ile oluştuğu ve aslında ayrı bir kelime olan bu ekin sonradan ekleştiği genel olarak kabul görmüştür. Lars Johanson, bu genel görüşe katılmaz ve Azerbaycan Türkçesindeki şimdiki zaman işaretleyicisi *-(y)Irj'*ın, büyük bir ihtimalle *zarf-fiil + er-ür* (*er-* ‘olmak’) biçiminde bir tasvirî fiilden geliyor olması gerektiğini söyler. Bu çalışmada Lars Johanson’un “büyük bir ihtimalle” diyerek belirttiği, fakat tanımlayamadığı *-A ér-* şimdiki zaman ekinin örnekleri verilmiştir. Verilen örnekler İbn Bezzâz’ın Farsça *Safvetü’s-Safâ* adlı eserinden XVI. yüzyılda Neşâtî tarafından Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilen “Tezkire-i Şeyh Safî” den alınmıştır. Böylelikle, *-A ér-* yapısı, Azerbaycan Türkçesinde odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak ilk defa tanımlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Azerbaycan Türkçesi, odaksıl şimdiki zaman, Tezkire-i Şeyh Safî, *-(I)yor* eki, *-A ér-* işaretleyicisi.

* Geliş Tarihi: 18 Mayıs 2017 – Kabul Tarihi: 13 Aralık 2017

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Tokat, Feyza (2020). “Tezkire-i Şeyh Safî'deki *-A ér-* Odaksıl Şimdiki Zaman İşaretleyicisi”. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 93: 137-148.

** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü – Denizli/ Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6394-8996

ftokat@pau.edu.tr

Giriş

Tezkire-i Şeyh Safi (TŞS), İbn-i Bezzâz'ın *Safvetü's-Safâ (Mevâhibü's-seniyye fî menâkibi's-Safeviyye)* adlı Farsça eserinden Mevlânâ Muhammed b. Hüseyin Kâtib Neşâtî tarafından Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilmiştir.

Şırazlı Muhammed b. Hüseyin Kâtib Neşâtî, XVI. yüzyıl klasik Azerbaycan edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biridir. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Neşâtî, *Tezkire-i Şeyh Safi*'yi I. Şah Tahmasb'ın emri üzerine Türkçeye çevirmiştir. Ondaki bahsedilen kaynaklarda “Mevlânâ” olarak anılması sebebiyle döneminin saygın âlimlerinden olduğu düşünülebilir. Döneminin önde gelen hattatlarından biridir. Dublin'deki Chester-Beatty Kütüphanesinde bulunan 936/1530 tarihli *Tuhfetü'l-Mülûk* adlı eserin ve Topkapı Sarayında bulunan 952/1545 tarihli bir el yazması Kur'an'ın kâtibi Muhammed Kâtib Şîrâzî'dir (Nağıssoylu vd. 2006: 9, Kutlu vd. 2008: 45, Aslan 2013: 129).

Neşâtî'nin Farsçadan Türkçeye tercüme ettiği *Tezkire-i Şeyh Safi (Şeyh Safi Tezkiresi)* ve *Şühedânâme* olmak üzere bilinen iki eseri vardır (Aslan 2013: 129).

Neşâtî, *Şühedânâme*'yi Vâiz Kâşîfi'nin *Ravzatü's-Şühedâ* adlı eserinden Türkçeye 945/1539 yılında tercüme etmiştir. Bu eser, ehl-i beyte yapılan zulmü ve Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini anlatmaktadır (Nağıssoylu 2003).

Tezkire-i Şeyh Safi'de Şeyh Safi Erdebilî'nin hayatı ve tasavvufi kişiliği anlatılmaktadır. Şeyh Safi Erdebilî, Safeviyye tarikatının kurucusu ve Safevî Devletini kuran ailenin atasıdır (Öngören 2008: 476). Neşâtî *Safvetü's-Safâ*'yı önce istinsah etmiş ve daha sonra Türkçeye çevirmiştir. Onun istinsah ettiği bir nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu 775 numarada kayıtlıdır (Kutlu vd. 2008: 45).

Neşâtî'nin Şeyh Safi Tezkiresi'nin bilinen beş el yazma nüshası vardır (Nağıssoylu vd. 2006:7, Şah 2007: 13-14). Söz konusu beş yazma nüsha şunlardır:

1. *St. Petersburg Saltikov-Şedrin* Kütüphanesi *Hanikov 91*: 949/1543 tarihlidir.

2. *Tebriz Millî Kütüphanesi No. 750*: Eser, 950/1544 tarihlidir.
3. *Tahran Millî Kütüphanesi No. 2761*: Mahmûd Şîrâzî adlı bir hattâtın 949/1543 tarihli tercüme-yi istinsah ederek oluşturduğu nüshadır.
4. *Britanya Müzesi Add. 18548*: Başu ve sonu eksik olan bu yazma nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi nüshada geçmemektedir. Ancak Rieu ve Nağiso-yu vd. bu nüshanın istinsah tarihini XVI. yüzyıl olarak tahmin etmiştir (Rieu 1888: 281a, Nağiso-yu vd. 2006: 7).
5. *St. Petersburg Doğu Bilimleri Ens. Kütüphanesi No. c-568*: 1272/1855 tarihlidir.

St. Petersburg Saltikov-Şedrîn Kütüphanesinde ve Tebriz Millî Kütüphanesinde bulunan nüshalar mütercim nüshalardır. St. Petersburg Saltikov-Şedrîn Kütüphanesi Hanikov No. 91'e kayıtlı nüsha; Möhsün Nağiso-yu, Sever Cabbarlı ve Rauf Şeyhzamanlı tarafından (2006) yayımlanmıştır. Bu yayında St. Petersburg Saltikov-Şedrîn Kütüphanesi Hanikov No. 91'e kayıtlı nüsha esas alınmakla beraber, okunamayan bölümler için Tebriz Millî Kütüphanesi No. 750'ye kayıtlı nüshaya başvurulmuştur (Nağiso-yu vd. 2006: 19). Britanya Müzesi Add. 18548'ye kayıtlı nüsha üzerine Tokat (2018) tarafından inceleme, metin ve dizin çalışması yapılmıştır. Şeyh Safi Tezkiresi'nin Tebriz nüshasının 1a-265b varak numaraları arası, St. Petersburg nüshasıyla edisyon kritiği yapılmıştır (Çelik 2019).

Eski Oğuz Türkçesinin tarihî gelişimi genel özellikleri bakımından bilinmekte ve yazılı metinlerden takip edilebilmektedir. Ancak çok daha sonra yazı dili hâline gelen Azerbaycan Türkçesi için aynı durum söz konusu değildir. Bu sebeple Azerbaycan Türkçesi ile yazılmış her bir metin ayrı öneme sahiptir. XVI. yüzyılda Azerbaycan sahasında Türkçeye tercüme edilen Tezkire-i Şeyh Safi ihtiva ettiği dinî ve tarihî bilgilerin değerinin yanında geniş söz varlığı ile de Türk dili için önemli bir kaynaktır. Bu sebeple artzamanlı olarak Azerbaycan Türkçesinin tarihî gelişim özelliklerinin tespiti için çok kıymetli bir eserdir. Bu çalışmadaki örnekler *Tezkire-i Şeyh Safi*'nin Britanya Müzesi Add. 18548 nüsha üzerine yapılan çalışmadan alınmıştır (Tokat 2018).

Türkçede Odaksıl Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman kipi, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan

zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu bildiren kiptir (Korkmaz 1992: 143). Oldukça geniş bir kavram olan şimdiki zaman, çok değişik biçim ve türlere sahiptir. Şimdiki zaman; odaksıl şimdiki zaman, genel şimdiki zaman olmak üzere temel olarak ikiye ayrılır. Genel şimdiki zaman da kendi içinde sürekli şimdiki zaman, alışkanlık içeren şimdiki zaman, kanıtsal şimdiki zaman şeklinde sınıflandırılabilir (Aydemir 2010: 18-19, Aydemir 2011: 55-56). Odaksıl şimdiki zaman, bir olayın oluş sürecinin konuşma anı ile zamansal olarak aynı olmasıdır (Johanson 1994: 252, Aydemir 2010: 18).

Türkçenin odaksıl olan ve odaksıl olmayan şimdiki zamanı, çok çeşitli yapı ve şekillerle yapılmıştır. Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde kullanılan şimdiki zaman şekilleri üzerine yapılan bir çalışmada, şimdiki zaman ekinin Türkçede altmıştan fazla şeklinin olduğu tespit edilmiştir (Türk 1996). Ağızlarda kullanılan odaksıl olan ve odaksıl olmayan şimdiki zaman ekleri de düşünüldüğünde bu sayının çok daha fazla olacağı muhakkaktır.

Azerbaycan Türkçesinde Odaksıl Şimdiki Zaman

Azerbaycan Türkçesi, Batı Türkçesinin doğu sahası içinde yer alan ağızlar topluluğu ve bu saha içinde gelişen yazı dili koludur (Ergin 1981: VII). Azerbaycan ve Osmanlı sahalarındaki fark Eski Türkiye Türkçesi döneminde başlamış, gitgide belirli hâle gelerek kesinlik kazanmış ve bugünkü ayrılıklar meydana gelmiştir. Bu ayrılıklar hem konuşma dili, hem yazı dili, hem de miktar bakımından eskiye gidildikçe azalır (Ergin 1981: VIII).

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur (Türk 1996: 304, Şahin 2003: 62). Tarihi Türk dillerinde geniş zaman eki, hem odaksıl şimdiki zamanı (örn. *at-ar* 'atıyor/atmakta') hem de odaksıl olmayan, genel şimdiki zamanı (örn. *at-ar* 'atma alışkanlığı vardır, atacak') ifade ediyordu (Johanson 2009: 93).

Azerbaycan Türkçesinin şimdiki zaman eki hususunda bütün Türk şiveleri içerisinde ayrı bir yeri vardır. Bu saha Eski Türkçedeki şekli hemen hemen olduğu gibi devam ettirmek gibi bir özelliğe sahiptir. Bu sahada şimdiki zaman için ayrı bir ek ortaya çıkmamış, geniş zaman ekleri, geniş zaman ve şimdiki zamana taksim edilmiştir. Dar ünlülü (-ır /-ir,-ur/-ür) şekiller şimdiki zamana, geniş ünlülü (-ar/-er) şekiller ise Türkiye Türkçesindeki geniş zaman karşılığı olarak gelecek zamana tahsis edilmiştir. (Türk 1996: 311)

Ancak şimdiki zamanın geniş ünlülü şekli şimdiki zaman eki olarak kullanıldığı gibi, dar ünlülü şekli de geniş zaman eki olarak kullanılabilir.

Azerbaycan Türkçesinin odaksıl şimdiki zaman eki *-(y)Ir/-(y)Ur* ve *-mağda/mêkdê*'dir (Kartallıoğlu vd. 2012: 207).

Bunun yanında yapılan çalışmalarda Güney Azerbaycan Türkçesinde *-ır/-*, *iri* ekinin ve *-r* ekinin de odaksıl şimdiki zaman eki işaretleyicisi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Ergin 1981: 201, Sarıkaya 2001: 284, Gül 2015: 555). Başka bir çalışmada ise Azerbaycan Türkçesinin ağızlarda kullanılan odaksıl olan veya odaksıl olmayan şimdiki zaman ekleri tespit edilmiştir (Biray 2007).

Tezkire-i Şeyh Safî'deki -A-êr Şimdiki Zaman İşaretleyicisi

Türkçedeki odaksıl şimdiki zaman *-(i)yor* ekinin, *yori-* “yürümek” tasvir fiilinin *yorır* şeklindeki geniş zaman çekiminden hece yutumu ile ortaya çıktığı ve aslında ayrı bir kelime olan bu ekin sonradan eklediği genel olarak kabul görmüştür (Kononov 1956: 223, Gülensoy 1985: 283, Banguoğlu 1995: 464, Türk 1996: 296, Demir 1996: 139, Korkmaz 2009: 611).

Bu genel görüş Azerbaycan Türkçesinin *-ir/-ır* şimdiki zaman eki için de *yêri-*“yürümek” tasvirî fiilinin tıpkı *yori-* da olduğu gibi *yêrir* geniş zaman çekiminden hece yutumu ile oluştuğu şeklindedir (Alışık 2002: 383, Gül 2015: 556).

Muharrem Ergin (1981: 201), Güney Azerbaycan'da *-ır/-*, *iri* şeklinde bir şimdiki zaman ekinin bulunduğunu ve bu ekin *-ir/-ir*'in geniş şekli olduğunu belirtmiştir. Ergin'e göre Azerbaycan Türkçesinde *yêrir*'den gelen *-ir/-ir*'in bir evvelki safhası *-ır/-*, *iri* olmalıdır: *geli yorır*> *geli yêrir*> *geliyeri*> *geliri*> *gelir*.

A. Mihayloviç Şçerbak (2016: 100), çağdaş Azerbaycan dilindeki *alır*, *gêlir* şekillerini doğrudan *alıyor*, *gêliyor* şekillerinden gelişmiş veya kısaltılmış ağız varyantlarının etkisi altında anlam ayrılığı kazanmış ikincil oluşum olarak kabul eder.

Lars Johanson (2009: 95), *-(I)yor* biçimine dayanan şimdiki zaman ekinin geç bir yenilik olduğunu ve ölçünlü Osmanlı Türkçesinde XVIII. yy.'a kadar yaygınlaşmadığını belirtir. Johanson'a göre *-(I)yor*'a dayanan bu ek,

Doğu Anadolu, Azerbaycan Türkçesi, Güney Oğuzca, Horasan Türkçesi ve Türkmencedeki yaygın tipin özelliklerinden farklı bir kökene sahiptir.

Azerbaycan Türkçesindeki şimdiki zaman işaretleyicisi {- (y)Ir}’ın, *zarf-fiil* + *yüri-r* biçiminde, zamanla düzleşme ve büzölmeye uğramış bir tasvirî fiile gittiği varsayılır. Bu basmakalıp görüşü kabul etmek güçtür. İşaretleyici daha büyük bir ihtimalle *zarf-fiil* + *er-ür* (*er-* ‘olmak’) biçiminde bir tasvirî fiile gidiyor olmalıdır, örn. * at-a er-ür ‘atıyor’. (Johanson 2009: 95)

Şimdiki zaman *-(I)yor* ekinin ekleşme süreci ve ses değişimi özelliklerinin tarihi gelişimi göz önüne alındığında Azerbaycan Türkçesi için odaksıl şimdiki zaman eki *-ır/-ir*’in ortaya çıkışı *yêrir* ile ilgili olmayabilir. TŞS’de Johanson’un “büyük ihtimalle” diyerek belirttiği fakat tanımlayamadığı *-A ér-* şimdiki zaman ekinin örnekleri mevcuttur.

-A zarf-fiil eki ve *ér-* yardımcı fiilden oluştuğu görölen bu yapı 1.tekil şahısta bir, 3. tekil şahısta altı defa olmak üzere TŞS’de yedi defa odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak gelmiştir. TŞS’deki *-A ér-* yapısının odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak kullanıldığı örnekler şunlardır:

a) I. Tekil Kişi Eki: *-A ér-em*

بیم سئید دایریم : ... kızuñ atasına ādem gönderdi kim men *gideërem* kızuñı tapşur ‘ārif dēdi igirmi gün şeyh maña mühlet vērsün ve özi dañı munda eglensün kızuñ yarağı tamām olınca ... (54a/8-9-10-11)

“... kızın babasına adam gönderdi ki ben *gidiyorum* kızını ver (emanet et, ısmarla)...”

b) III. Tekil Kişi Eki: *-A ér*

دوره ایبر : ...gelüp maña buyurdi filān kimselerüñ atı filān maķāmda *duraër* var anı dutup anlara yetür kim filān yerde oturup intizārdadurlar men ... (374a/11-12)

“... gelip bana buyurdu filan kimselerin atı filan yerde *duruyor*, var onu yakalayıp onlara ver...”

عاضر دورته : ... bir kıyı kazıcı çok kazma şatun ala ama anlara heç iş buyurmaya ve hātırı munuñ ilen hoş ola mende bu kadar kazma var ve eger işlemesem esbābum hāzır *duraër* ama kıyı kazıcı gerek kim kazma hemān ki aldı işe getürüp işlede tā anuñ ... (252a/2-3-4)

“... bir kuyu kazıcı çok kazma satın olsa ama onlarla hiç iş işlemese ve canı bununla hoş olsa bende bu kadar kazma var ve eğer işlemezsem sebeplerim hazır *duruyor* ama kuyu kazıcının kazmayı hemen alınca...”

حاضر دوره ایر : ... Şeyh ‘Abdûlmelik düşde saña bildürdi hâzır *duraër* bāngçı munı eşidince münfa‘il olup sâ‘atde ƣalƣup êvine vardı ve bir yemek bişürüp hâzret-i şeyhüñ (k.s.) öñine getürdi... (46b/5-6-7)

“... Şeyh Abdûlmelik düşte sana bildirdi hazır *duruyor* müezzın bunu işitince...”

حاضر دوره ایر : ...dügi bardağda ve yağ küpde ve ƣoyunuñ ƣak döşi ile ƣuyruğı aşılı hâzır *duraër*... (46a/18-19)

“...yağ küpte ve koyunun kurutulmuş hâldeki döşü ile ƣuyruğı asılı hazır *duruyor*...”

ر کله ایر : ...atnı düşdi ama ƣayıрмаñ ki heç zahmet aña degmedi ve atı budur *geleër* ƣalƣuñız anı dutuñız... (342a/4-5)

“...atı düştü ama tasalanmayın ki hiçbir zahmet ona degmedi, atı budur *geliyor* kalkınız onu tutunuz ...”

Bu örnekte işaretleyici elif ile (ایر) değil, (بر) şeklinde elifsiz yazılmıştır. Bu durum -A ér- yapısının şimdiki zaman eki olarak ekleşme sürecine girmeye başladığını düşündüreceği gibi, müstensihin yazım hatası da olabilir.

ر کله ایر : ...Argunşahdan ilerü haber geldi kim Melik Eşref ol hâzreti ƣağırmağa âdem şalup budur *geleër* hâzret-i Şeyh Şadreddin... (457b/4-5)

“... Argunşah’tan önce haber geldi ki Melik Eşref o hâzreti ƣağırmağa adam salmış budur *geliyor*...”

Azerbaycan Türkçesinin eski metinlerinde *yori-* filinin veya *-yor* ekinin şimdiki zaman için kullanıldığına dair bir bilgimiz yoktur (Türk 1996: 312). TŞS’de -A ér- işaretleyicinin odaksıl şimdiki zaman olarak kullanılması, Johanson’un bir varsayım olarak kabul ettiği şimdiki zaman ekinin *zarf-fiil* + *er-ür* (*er-* ‘olmak’) şeklinden gelmiş olması gerektiği görüşünü desteklemektedir. Bu durum da Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman eki olarak kullanılan *-ır*, *-ir* ekinin ve Güney Azerbaycanda kullanılan *-ırı*, *-iri* ekinin -A ér- şeklinden geldiğini söylemeyi mümkün kılmaktadır.

Ancak Azerbaycan Türkçesi için geçerli olan bu durum ölçünlü Türkiye

Türkçesinde kullanılan *-(I)yor* şimdiki zaman eki için geçerli olmayabilir. Bu durum ölçünlü Türkiye Türkçesinde kullanılan *-(I)yor* ekinin, genel kabul görüşteki gibi *yorır* tasvirî filinden gelmiş olmasına engel değildir. Türkiye Türkçesinde uyuma girmeyen şimdiki zaman *-(I)yor* eki ile Azerbaycan Türkçesindeki şimdiki zaman *-ir* eki farklı iki şekilden ortaya çıkmış olabilir. İkisini aynı kökene bağlamak dilin geniş imkânlarını kısıtlamak demektir. Türkçenin tarihî dönemlerinde de farklı morfolojik yapılar, biçimler odaksıl şimdiki zaman için kullanılmıştır.

Azerbaycan Türkçesinin önemli bir eseri olan TŞS'de odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak *-A ér-* şeklinin bulunması, Azerbaycan Türkçesindeki şimdiki zaman eki *-ir/-ır*'ın ortaya çıkışının şu şekilde olabileceğine dair bir varsayıma imkân vermektedir:

gele ér > geleër > gelër > gelir

Sonuç

Bu çalışmada XVI. yüzyılda İbn-i Bezzâz'ın *Safvetü's-Safâ* adlı Farsça eserinden Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilen TŞS'de *-A ér-* yapısının odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak kullanılmasına örnekler verilmiştir. *-A zarf-fil eki* ve *ér-* yardımcı filinden oluştuğu görülen bu yapı 1.tekil şahısta bir, 3. tekil şahısta altı defa olmak üzere TŞS'de yedi defa odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak geçmektedir. TŞS'de geçen *-A ér-* yapısı, odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak ilk defa tanımlanmıştır. Bu durum Azerbaycan Türkçesindeki şimdiki zaman eki olarak kullanılan *-ir/-ır* ekinin *yerir* tasvirî filinden geldiği görüşünü tekrar ele almayı gerekli kılmaktadır. Bir eserden hareket ederek genellemeler de bulunmak elbette doğru değildir. Ancak ister bir ağız özelliği olsun, ister arkaik bir özellik olsun *-A ér-* şeklinin TŞS'de odaksıl şimdiki zaman işaretleyicisi olarak kullanılması dikkat çekicidir.

Kaynaklar

- Alışık, Gülşen Seyhan (2002). "Azerbaycan Türjçesi". *Türkler*. C. 9. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 361-394.
- Aslan, Üzeyir (2013). *14-16.YY. Çağatay ve Azeri Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yay.
- Aydemir, İbrahim Ahmet (2011). "Tuvacada Şimdiki Zaman". *bilig - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 59: 53-66.

- Aydemir, İbrahim Ahmet (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker Yay.
- Banguoğlu, Tahsin (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Biray, Nergis (2007). “Şimdiki Zaman Ekinin Güney-Batı Türk Lehçelerinde Kullanılışı Üzerine”. *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*: 75-88.
- Çelik, Neslihan (2019). *Şeyh Safî Tezkîresinin Nişâtî Tercümesi (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin- 1a-265b- Dizin-Tıpkıbasım)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Demir, Nurettin (1996). “Güney Batı Anadolu Ağızlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Eki -ik gelir”. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* 7: 136-148.
- Ergin, Muharrem (1981). *Azeri Türkçesi*. İstanbul: Ebru Yay.
- Gül, Meltem (2015). “İran (Azerbaycan) Türkçesinde Şimdiki Zaman, Duyulan Geçmiş Zaman ve Geniş Zaman Kullanımları”. *Turkish Studies* 10 (4): 537-558.
- Gülensoy, Tuncer (1985). “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”. *Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan XXIII* (1-2): 281-295.
- Johanson, Lars (2009). “Türk Dillerinde Odaksıl Şimdiki Zaman İşaretleyicisi ve Kıbrıs Türkçesinde Eksikliği”. *bilig - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 49: 93-100.
- Johanson, Lars (1994). “Türkeitürkische Aspektotempora”. *Tense systems in European languages*. Eds. Rolf Thieroff ve Joachim Ballweg. Tübingen. 247-266.
- Kartallıoğlu, Yavuz ve Hüseyin Yıldırım (2012). *Azerbaycan Türkçesi*. Ed. A. B. Ercilasun. Ankara: Akçağ Yay.
- Kononov, A. Nikolayevich (1956). *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka*. Moskva.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yay.
- Kutlu, Sönmez ve Nizamettin Parlak (2008). *Mağâlât: Şeyh Safî Buyruğu*. İstanbul: Horasan Yay.
- Nağısoylu, Möhsün (2003). *XVI əsr Azərbaycan Tərcümə Abidəsi “Şühədanamə”*. Bakı.
- Nağısoylu, Möhsün vd. (2006). *Şeyx Səfi təzkirəsi (“Səfvətüs-səfa”nın XVI əsr türk tərcüməsi)*. Bakı-Nurlan.
- Neşâtî. *Kitâb-ı Tezkire-i Şah Safî-i Türkî*. Britanya Müzesi Add. 18548.
- Öngören, Reşat (2008). “Safiyüddîn-i Erdebîlî”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 35. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 476-478.

- Rieu, P. C. (1888). *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*. London.
- Sarıkaya, Mahmut (2001). “Azerbaycan Türkçesinde Geniş Zaman ve Şimdiki Zaman Çekimleri ile Güney Azerbaycan Türkçesindeki Örnekleri”. *TÜBİAR* 10: 273-293.
- Şah, Serap (2007). *Safvetü's-Safâ'da Safiyüddîn-i Erdebîli'nin Hayatı, Tasavvufî Görüşleri ve Menkıbeleri I-II*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Şahin, Hatice (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Şçerbak, A.M. (2016). *Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Şekil Bilgisi Üzerine Denemeler (Fiil)*. Çev. Yakup Karasoy, Naile Hacızade ve Mevlüt Gülmez. Ankara: TDK Yay.
- Tokat, Feyza (2018). *Tezkire-i Şeyh Safî Cilt I-II*. 2. Baskı. Ankara: Grafiker Yay.
- Türk, Vahit (1996). “Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 44: 291-340.

Focal Present Continuous Tense Marker -A *êr*-in Tezkire-i Sheikh Safî*

Feyza Tokat**

Abstract

There is a generally accepted argument which states that the Turkish present continuous time suffix *-(ı)yor* has occurred by the haplology of descriptive verb *yor-* “to walk” from present tense form *yorır* and that this suffix which is actually a separate word has become a suffix later. Lars Johanson does not agree with this general argument and said that the present continuous time marker in Azerbaijan Turkish *l-(y)Ir}*, probably should be going through a descriptive verb in the form of an verbal *adverb + er-ür* (*er-* ‘to be’). In this study, samples of the present continuous time marker *-A êr-*, which Lars Johanson presumed to be “of great possibility”, will be given. The related samples are taken from “Tezkire-i Sheikh Safî” that is translated by Nashatî into Azerbaijan Turkish in the 16th century from the Persian “Safvetü’s-Safâ” of Ibn Bezzâz. Thus, the *-A êr-* marker was firstly witnessed as a focal present continuous tense marker in Azerbaijan Turkish.

Keywords

Azerbaijan Turkish, focal present continuous tense, Tezkire-i Sheikh Safî, *-(I)yor* suffix, *-A êr-* marker.

* Date of Arrival: 18 May 2017 – Date of Acceptance: 13 December 2017

You can refer to this article as follows:

Tokat, Feyza (2020). “Tezkire-i Şeyh Safî’deki *-A êr-* Odaksız Şimdiki Zaman İşaretleyicisi”. *bilig – Journal of Social Sciences of the Turkic World* 93: 137-148.

** Assoc. Prof. Dr., Pamukkale University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education – Denizli/Turkey

ORCID ID: 0000-0002-6394-8996

ftokat@pau.edu.tr

Маркеры настоящего времени -A *êr-* в Тезкире-и Шейх Сафи*

Фейза Токат**

Аннотация

Существует общепринятое мнение, что в турецком языке суффикс настоящего длительного времени - (*i*) *yor* произошел путем гаплогонии описательного глагола *yori-* «идти» от формы настоящего времени *yorur*, и что этот суффикс, который на самом деле является отдельным словом, стал суффиксом позже. Ларс Йохансон (Lars Johanson) не согласен с этим общим аргументом и утверждает, что существующий маркер длительного времени в азербайджанском турецком {- (*y*) *Ir*}, вероятно, должен проходить через описательный глагол в форме глагола наречие + *er-ür* (*er-* ‘быть’).

В данном исследовании будут предоставлены образцы существующего маркера длительного времени -A *êr-*, который Ларс Йохансон оценил, как «с большой вероятностью». Соответствующие образцы взяты из сочинения «Tezkire-i Sheikh Safi», которое было переведено Нешати в Азербайджане в 16 веке с персидского «Safvetu’s-Safâ» Ибн Беззаза. Таким образом, маркер -A *êr-* был впервые засвидетельствован в качестве временного маркера настоящего длительного в азербайджанском турецком языке.

Ключевые слова

Азербайджанский турецкий, настоящее время, Тезкире-и Шейх Сафи, суффикс -(*I*)*yor* suffix, маркер -A *êr-*.

* Поступило в редакцию: 18 мая 2017 г. – Принято в номер: 13 декабря 2017 г.

Ссылка на статью:

Tokat, Feyza (2020). “Tezkire-i Şeyh Safi’deki -A êr- Odaklı Şimdiki Zaman İşaretleycisi”. *bilig – Журнал Гуманитарных Наук Тюркского Мира* 93: 137-148

** Доц., д-р, Университет Памуккале, Педагогический факультет, отделение турецкого языка и общественных наук – Денизли / Турция

ORCID ID: 0000-0002-6394-8996

ftokat@pau.edu.tr